

PIENO IR JO PRODUKTŲ RINKA

Deiva MIKELIONYTĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus tyrėja, deivam@laei.lt

Ovidija EIČAITĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus

jaunesnioji mokslo darbuotoja, ovidija@laei.lt

Straipsnyje analizuojamos pieno ir jo produktų gamybos, pardavimo vidaus ir užsienio rinkose, importo tendencijos. Taip pat nagrinėjamas pieno supirkimo, didmeninių, eksporto ir mažmeninių kainų kitimas, kainos lyginamos su kitų ES šalių kainomis. Pateikiamos artimiausio meto prognozės.

Per devynis 2009 metų mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2008 metų laikotarpiu, sumažėjo pieno supirkimas, daugelio pieno produktų gamyba (išskyrus intervencinius produktus), atitinkamai ir pardavimas vidaus bei užsienio rinkose. Pagrindinė to priežastis – sumažėjusios supirkimo, įmonių ir mažmeninės kainos. Tokią situaciją lėmė pasaulinės pieno produktų paklausos ir kainų tendencijos. Tačiau pasaulinėms pieno produktų kainoms 2009 metų rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais pradėjus kilti, ėmė augti pieno supirkimo bei pieno produktų eksporto kainos ir Lietuvoje. Ši tendencija dar nepalietė tik mažmeninių pieno produktų kainų. Artimiausiu metu pieno ir jo produktų rinka turėtų atsigausti, sekdamas pasaulinėms tendencijomis, turėtų augti ir pieno bei jo produktų kainos.

Raktažodžiai: pienas, pieno produktai, supirkimas, kainos, eksportas, importas, vidaus rinka.

Išvadas

Lietuvoje pieno gamybos sektorius yra vienas didžiausių žemės ūkyje. 2008 metais pienas sudarė 24,4 proc. žemės ūkio produkcijos. Perdirbusi daug žaliavos, pieno pramonė pagamina daug pieno produktų, iš kurių net apie 50 proc. realizuoja užsienio rinkose. Pieno ir jo produktų eksportas pastaraisiais dviem metais sudarė 15–18 proc. žemės ir maisto ūkio produktų eksporto vertės. Todėl pieno sektoriaus plėtra svarbi ne tik žemės ir maisto ūkio subjektams, bet ir visai šalies ekonomikai.

Tyrimo objektas – pieno ir jo produktų rinka bei jos kitimas 2008–2009 metais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti naujausius pokyčius pieno ir jo produktų rinkoje, pateikti trumpalaikes vystymosi tendencijų prognozes.

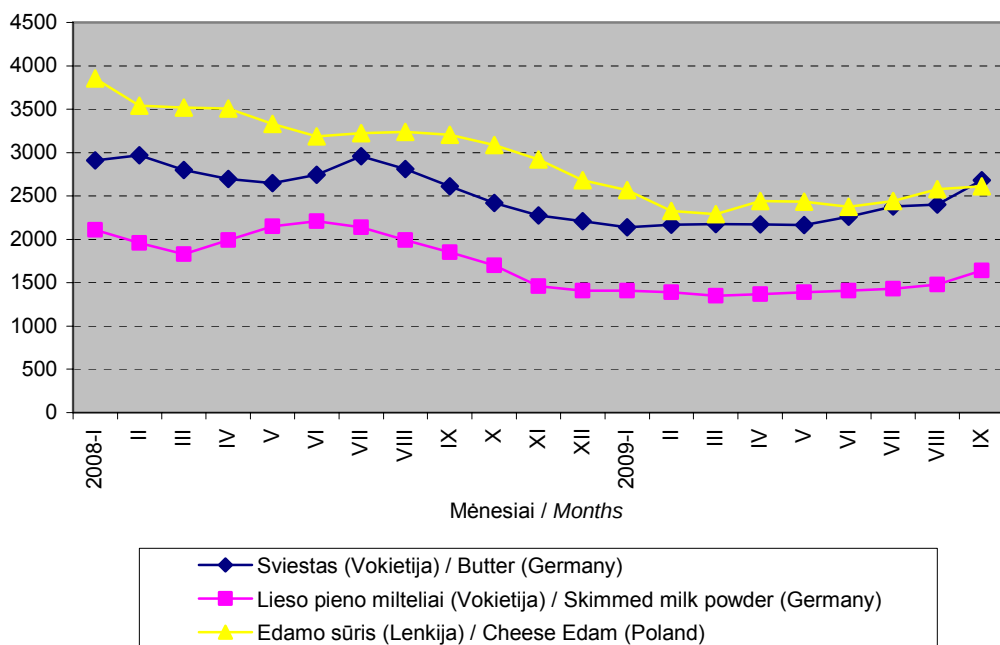
Tyrimo uždaviniai:

- išanalizuoti pieno ir jo produktų gamybos ir pardavimo vidaus bei užsienio rinkose pokyčius;
- išanalizuoti pieno ir jo produktų kainų kitimo tendencijas;
- palyginti Lietuvos gamintojų pieno ir jo produktų kainas su kitų ES, ypač kaimyninių, šalių kainomis;
- pateikti trumpalaikes pieno ir jo produktų rinkos vystymosi tendencijas.

Atliekant tyrimą, naudoti lyginamosios analizės ir sintezės, indeksų, duomenų palyginimo ir vertinimo, interpretavimo, loginis, grafinio vaizdavimo ir kiti metodai.

Tyrimo rezultatai

Ilgą laiką mažėjusios pieno produktų kainos pasaulyje 2009 metų vasarą stabilizavosi, o nuo rugsėjo ėmė didėti. Rugsėjį šoktelėjo sviesto ir lieso pieno miltelių kainos, nežymiai – ir sūrio (1 pav.).

1 pav. Vidutinės pieno produktų didmeninės kainos Vokietijoje ir Lenkijoje 2008 ir 2009 metais, eurai/t [14]
Figure 1. Average wholesale prices of dairy products in Germany and Poland in 2008 and 2009, EUR/t

Atsižvelgdami į pieno produktų pasaulines kainas, Lietuvos pieno perdirbėjai vasarą išlaikė stabilias vidutines pieno supirkimo kainas, o rugsėjį jas padidino. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina Lietuvoje jau nuo gegužės mėnesio buvo aukštesnė nei Latvijoje, ir Lietuva pagal pieno supirkimo kainos lygį iš paskutinės vietos ES pakilo į priešpaskutinę.

Pasaulinės pieno produktų kainos turėjo įtakos Lietuvos pieno perdirbimo įmonių eksporto kainų didėjimui jau nuo 2009 metų rugpjūčio mėnesio. Todėl ir eksporto apimčių vertine išraiška atsilikimas praėjusių metų III ketvirtį buvo mažesnis nei II. Didmeninės kainos iki pat III ketvirčio pabaigos mažėjo.

Vidaus rinka. 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, palyginti su tuo pačiu 2008 metų laikotarpiu, pieno gamyba sumažėjo 5,7 proc. iki 1647 tūkst. t. Labiausiai ji sumažėjo II ketvirtį, buvo 16 proc. mažesnė nei tą patį 2008-ųjų ketvirtį. I ketvirtį gamyba smuko 1,6 proc., III buvo tokia pati kaip 2008 metais.

Pieno supirkimas mažėjo šiek tiek sparčiau nei gamyba: 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais perdirbti supirkta 990,2 tūkst. t natūralaus pieno, arba 6,7 proc. mažiau nei per tą patį 2008-ųjų laikotarpį (1 lentelė). Pieno supirkimo mažėjimą lėmė krintančios supirkimo kainos. Per 2009 metus pieno bus supirkta mažiau nei 2008, kadangi pieninių galvijų bandos dėl kritusių pieno supirkimo

kainų jau sumažintos. Tolimesnėje ateityje superkamo pieno kiekio dinamika labai priklausys nuo pieno supirkimo kainų pokyčių.

1 lentelė / Table 1

Pieno gamyba ir supirkimas 2008 ir 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, tūkst. t [6]
Milk production and purchase in January–September 2008 and 2009, thou t

Rodikliai / Indicators	2008	2009	Pokytis / Change, %
Primelžta pieno / Milk produced	1746	1647	-5,7
Supirkta pieno: / Milk purchased:			
natūralaus / natural	1061,1	990,2**	-6,7
bazinio* / basic*	1261,6	1172,1	-7,1

* 3,4 % riebalų / milk fat, 3,0 % baltymų / protein.

** 4,09 % riebalų / milk fat, 3,23 % baltymų / protein.

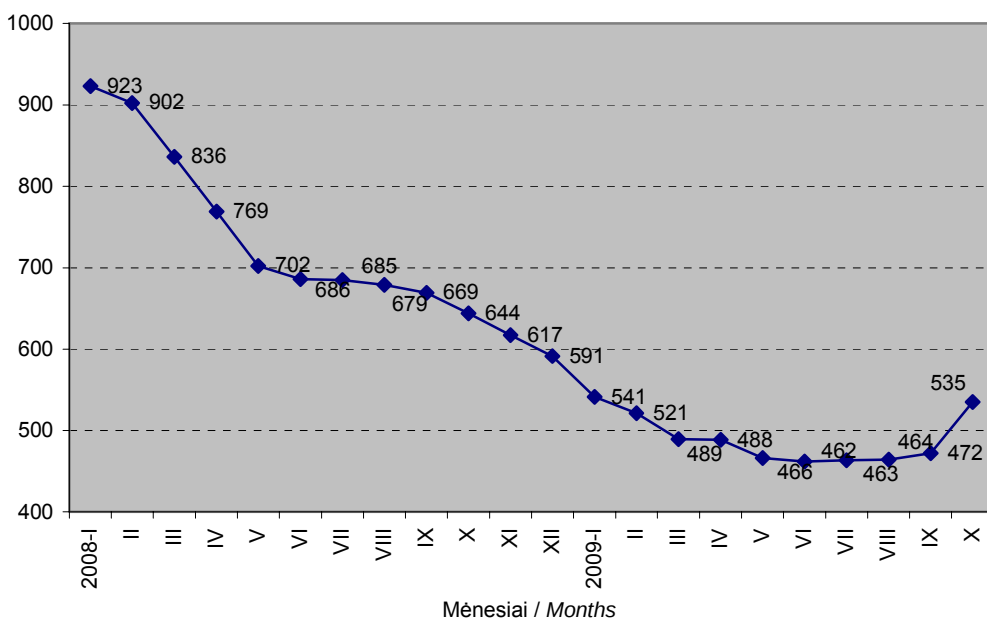
Po Rusijos veterinarijos tarnybos priekaištų, kad Lietuvoje pagaminti pieno produktai neatitinka reikalavimų, imta griežčiau kontroliuoti superkamo pieno kokybę. Todėl šiek tiek sumažėjo be nuoskaidų dėl kokybės superkamo pieno dalis. Iš 2009 metų sausį–rugsėį supirkto pieno ES veterinariinius reikalavimus atitiko ir be nuoskaidų buvo supirkta 96,2 proc. pieno, 1,7 proc. punkto mažiau nei per tą patį 2008-ųjų laikotarpį.

Per 2009–2010 kvotos metų šešis mėnesius įvykdyta 43 proc. bendrosios nacionalinės pardavimo perdirbti kvotos, 5 proc. punktais mažiau nei per tą patį 2008–2009 kvotos metų laikotarpį. Galima drąsiai prognozuoti, kad ir 2009–2010 metų Lietuvos pardavimo perdirbti kvota nebus viršyta.

2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais buvo importuota 129 tūkst. t žaliavinio pieno, 20 tūkst. t, arba 13 proc. mažiau nei per tą patį 2008-ųjų laikotarpį. Tuo tarpu eksportuota tik 362 t. Palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, 89 proc. mažiau.

Pieno supirkimo kaina mažėjo nuo 2008 metų pradžios iki 2009-ųjų birželio mėnesio. Per vasarą išlikusi stabili, rugsėjo mėnesį, palyginti su rugpjūčiu, bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina padidėjo 1,7 proc., spalį, palyginti su rugsėju – dar 13 proc. Tačiau 2009 metų rugsėjo mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų mėnesiu, pieno supirkimo kaina buvo mažesnė 29 proc. (2 pav.). Atsigaunančios pasaulinės pieno produktų rinkos ir pieno produktų kainų augimas turės įtakos ir pieno supirkimo kainoms Lietuvoje. Pastarosios ir toliau turėtų kilti.

Lietuvoje pieno supirkimo kainų kitimo tendencijos buvo panašios kaip ir visame pasaulyje. Tik kitimo tempai buvo vieni sparčiausių. Palyginti su kitomis ES šalimis, mūsų šalyje kainos 2008 metais krito sparčiausiai. 2009 metais kritimo tempai sulėtėjo. 2009 metų rugsėjo mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų mėnesiu, Lietuvoje natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina buvo mažesnė 30 proc. Panašiai mažėjo ir kitų ES šalių pieno supirkimo kainos, tik Lenkijoje ir ES-15 šalyse šiek tiek mažiau, Latvijoje – sparčiau (2 lentelė). Latvijoje pieno supirkimo kainai sumažėjus 36 proc., ji jau tapo mažesnė nei Lietuvoje, tad Lietuva pagal pieno supirkimo kainos lygį pakilo iš paskutinės į priešpaskutinę vietą ES. Tačiau supirkimo kaina Estijoje išliko aukštesnė 20 proc., Lenkijoje – 24 proc., ES-15 šalyse – 62 proc.

2 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina 2008 ir 2009 metais, Lt/t [1; 9; 16]
 Figure 2. Purchase price of milk (of basic indicators) in 2008 and 2009, Lt/t

2 lentelė / Table 2

Natūralaus pieno supirkimo kainos Baltijos šalyse, Lenkijoje ir ES-15
 2008 ir 2009 metų rugsėjo mėnesiai, Lt/t [4; 8; 9; 11; 12]
 Purchase prices of natural milk in the Baltic States, Poland and EU-15
 in September 2008 and 2009, Lt/t

Šalis / Country	2008	2009	Pokytis / Change, %
Lietuva / Lithuania	820	570	-30
Latvija / Latvia	882	567	-36
Estija / Estonia	982	683	-30
Lenkija / Poland	929	709	-24
ES-15* / EU-15*	1229	923	-25

* 4,2 % riebumo / milk fat, 3,35 % baltymų / protein.

Sumažėjus pieno produktų paklausai pasaulyje, Lietuvos pieno perdirbimo įmonės 2009 metų sausio–liepos mėnesiais, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, daugiausia sumažino kai kurių pieno produktų gamybą: pieno konservų (26 proc.) ir valgomųjų ledų (16 proc.) (3 lentelė). Labiausiai išaugo intervencinių produktų – sviesto (52 proc.) ir nugriebto pieno miltelių (79 proc.) gamyba. Lietuvoje intervenciniai sviesto ir pieno miltelių pirkimai realiai buvo pradėti tik 2009 metais. Iki tol pieno perdirbimo įmonėms buvo pelningiau minėtus produktus parduoti vidaus ir užsienio rinkose.

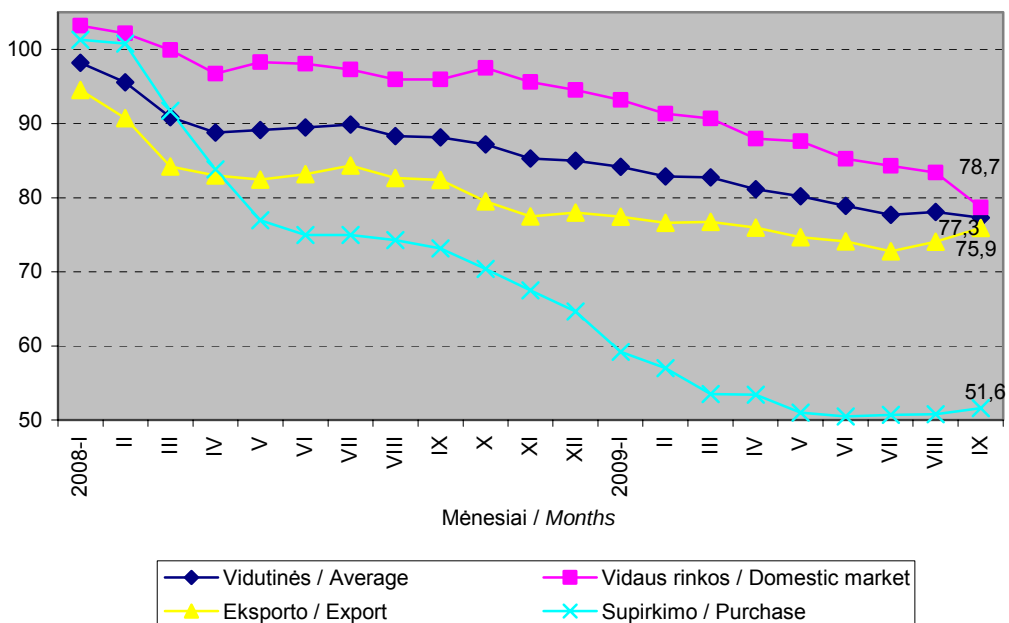
3 lentelė / Table 3

Pagrindinių pieno produktų gamyba* 2008 ir 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, tūkst. t [2; 6]
Production of main dairy products in January–September 2008 and 2009, thou t*

Pieno produktai / Dairy products	2008	2009	Pokytis Change, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	70,2	75,8	8
Rūgpienis, kefyras / Curdled milk, kefir	29,2	28,6	-2
Jogurtas / Yoghurt	11,6	11,2	-3
Grietinė ir jos mišiniai / Sour cream	21,6	22,0	2
Varškė / Curd	17,3	17,4	1
Nugriebto pieno milteliai / Skimmed milk powder	9,2	16,5	79
Sviestas / Butter	6,5	9,9	52
Sūriai / Cheese	66,7	58,2	-13
Valgomieji ledai** / Ice cream	22,6	18,9	-16
Pieno konservai / Canned milk	21,7	16,0	-26

* Pagrindinių pramonės įmonių duomenys / Data of major milk enterprises.

** Mln. l / Mill. L.

3 pav. Pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos ir pieno supirkimo kainų pokyčiai
 2008–2009 metais (2007-12=100 proc.) [3]

*Figure 3. Changes in producer prices of dairy products and milk purchase price
 in 2008–2009 (December 2007 = 100%)*

2009 metais, kaip ir 2008-aisiais, pieno produktų didmeninės kainos mažėjo, tačiau lėčiau nei supirkimo, o eksportuojamų produktų nuo 2009 metų rugpjūčio ėmė augti. 2009 metų rugsėjį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, pieno produktų didmeninės kainos Lietuvos rinkoje sumažėjo 16,7 proc., eksporto – 2,7 proc., vidutiniškai – 9,0 proc. Pieno supirkimo kainos per tą patį laikotarpį nukrito 20,2 proc. (3 pav.).

Vidaus rinkoje 2009 metų rugsėjo mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų mėnesiu, sumažėjo visų pieno produktų didmeninės kainos. Daugiausia nukrito liesos varškės kaina – 42 proc., o mažiausiai atpigo varškės sūris – 10 proc. (4 lentelė).

4 lentelė / Table 4

Vidaus rinkoje parduotų pieno produktų didmeninės kainos 2008 ir 2009 metų rugsėjo mėnesį, Lt/t [9]
Producer prices of dairy products in September 2008 and 2009, Lt/t

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2008	2009	Pokytis <i>Change, %</i>
Natūralus pienas, ne mažesnio kaip 3,5 proc. riebumo, 1 l pakuotėse <i>Natural milk, ≥ 3,5% milk fat, 1 l packs</i>	1738	1330	-23
Pasterizuotas 2,5 proc. riebumo pienas, 1 l pakuotėse <i>Pasteurised milk, 2,5% milk fat, 1 l packs</i>	1466	990	-32
Grietinė, 30 proc. riebumo, 450 g indeliuose <i>Sour cream, 30 % milk fat, 450 g packs</i>	5570	3710	-33
Jogurtas su priedais, 350–360 g indeliuose <i>Yoghurt with additives, 350–360 g packs</i>	5730	4390	-23
Liesa varškė, išfasuota po 200 g <i>Low fat curd, 200 g packs</i>	7600	4410	-42
Varškės sūris, 22 proc. riebumo <i>Cottage cheese, 22% milk fat</i>	11590	10440	-10
Sviestas, 82 proc. riebumo, išfasuotas po 200 g <i>Butter, 82 % milk fat, 200 g packs</i>	12950	8840	-32
„Tilsit“ sūris, išfasuotas / <i>Cheese Tilsit, packed</i>	14190	10310	-27
Kietieji ilgai nokstantys sūriai, išfasuoti <i>Hard long rippled cheese, packed</i>	22330	17100	-23

Didėjant pieno produktų kainoms pasaulyje, pirmiausia turėtų pradėti sparčiau kilti eksporto kainos. Didmeninės kainos Lietuvos rinkoje taip pat turėtų pajusti pasaulines pieno produktų kainų kilimo tendencijas, tačiau jų augimą šiek tiek stabdys mažėjančios Lietuvos gyventojų pajamos. Į ankstesnes pozicijas turėtų pradėti grįžti pieno produktų gamybos struktūra: turėtų mažėti interven-cinių produktų gamyba, augti sūrių ir kitų produktų gamyba ir pardavimas.

2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais vidaus rinkoje parduota pieno produktų už 842 mln. Lt, arba 8 proc. mažiau nei per tą patį 2008 metų laikotarpį. Iš Lietuvos pieno perdirbimo įmonių ga-minamų produktų natūrinė išraiška labiausiai sumažėjo geriamojo pieno, grietinės ir augalinių rie-balų mišinio (po 26 proc.) bei valgomųjų ledų (23 proc.) pardavimas. Grietinės ir augalinių riebalų

mišinių pardavimo sumažėjimą (26 proc.) kompensavo grietinės pardavimo augimas (24 proc.). Tam įtakos, kaip ir sviesto bei tepijų riebalų mišinių pardavimui turėjo kainų pasikeitimas. Grynų pieno riebalų produktai atpigo daugiau nei jų mišiniai su augaliniais riebalais. Todėl pirkėjai ėmė daugiau pirkti grynų pieno produktų. Dėl intervencinių pirkimų ir sumažėjusių kainų labiausiai išaugo sviesto (98 proc.) pardavimas. Sumažėjusios kainos paskatino pirkti ir daugiau sutirštinto pieno (36 proc.), brandintų sūrių (5 proc.) ir varškės (4 proc.).

Lietuvos pieno perdirbimo įmonės, palyginti su kaimyninių šalių pieno perdirbėjais, savo gaminius 2009 metų rugsėjį pardavė vidutinėmis kainomis. Tik lieso pieno miltelių kaina buvo žemiausia (5 lentelė).

5 lentelė / Table 5

Kai kurių pieno produktų didmeninės kainos Baltijos valstybėse ir Lenkijoje
2009 metų rugsėjo mėnesį, Lt/t [2; 9; 10]

Producer prices of selected dairy products in Baltic states and Poland in September 2009, Lt/t

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	Lietuva <i>Lithuania</i>	Latvija <i>Latvia</i>	Estija <i>Estonia</i>	Lenkija <i>Poland</i>
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82% milk fat</i>	8290	7730	7940	8500
Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	5671	5980	5765	5703
„Tilsit“ sūris <i>Cheese Tilsit</i>	10333	8707	11125*	9158*

* Edamo sūris / *Cheese Edam*.

Mažmeninės pieno produktų kainos Lietuvos rinkoje 2009 metais taip pat mažėjo, tačiau lėčiau nei didmeninės. 2009 metų rugsėjo mėnesį, palyginti su 2008-ųjų tuo pačiu mėnesiu, padidėjo tik natūralaus jogurto mažmeninė kaina (2 proc.). Labiausiai sumažėjo kefyro (22 proc.) ir pieno (19 proc.) mažmeninės kainos. Daugumos pieno produktų mažmeninės kainos sumažėjo apie 10–15 proc.

2009 metų rugsėjo mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų mėnesiu, Vilniuje mažmeninė pieno kaina sumažėjo 27 proc., sviesto – 13 proc., o puskiečio fermentinio sūrio – 12 proc. (6 lentelė). Palyginti su Latvijos ir Estijos sostinėmis, Vilniuje kainos buvo pastebimai žemesnės, o palyginti su Varšuva – gerokai aukštesnės.

Mažmeninės pieno produktų kainos, sekdamos didmeninėmis, ateityje taip pat turėtų pradėti kilti. Tačiau tikėtina, kad dėl mažėsiančių Lietuvos gyventojų pajamų jų didėjimo tempai bus lėtesni nei didmeninių kainų.

Pieno produktų užsienio prekyba. Pieno ir jo produktų užsienio prekybos balansas 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais buvo teigiamas: eksportas viršijo importą 4 kartus. Neskaitant žaliavinio pieno importo ir eksporto, pieno produktų eksportas viršijo importą 6,9 karto. Pieno ir jo produktų eksportuota už 812,3 mln. Lt, arba 21 proc. mažiau nei per tą patį 2008-ųjų laikotarpį.

Kai kurių pieno produktų mažmeninės kainos Baltijos valstybių ir Lenkijos sostinėse
2008 ir 2009 metų rugsėjo mėnesį, Lt [7]
*Retail prices of selected dairy products in the capital cities of the Baltic States and Poland
in September 2008 and 2009, Lt/t*

Pieno produktai Dairy products	Vilnius			Ryga		Talinas		Varšuva	
	2008-09-04	2009-09-01	pokytis / change, %	2009-09-01	2009, palyginti su 2008, compared to Vilnius, %	2009-09-01	2009, palyginti su 2008, compared to Vilnius, %	2009-09-01	2009, palyginti su 2008, compared to Vilnius, %
Pienas, 3,5 proc. riebumo, l / Milk, 3,5% milk fat, l	2,89	2,12	-27	2,65	125	2,60	123	1,87	88
Sviestas, 82,5 proc. riebumo, kg / Butter, 82,5% milk fat, kg	18,70	16,25	-13	22,35	138	18,10	111	11,70	72
Edamo/Goudos tipo fermentinis sūris, kg Fermented cheese Edam/Gouda, kg	19,40	17,01	-12	19,11	112	19,58	115	12,46	73

Pastaraisiais metais apie pusę pagamintų pieno produktų pieno perdirbimo įmonės eksportuodavo, ir ši dalis augo. Tačiau dėl sumažėjusios pieno produktų paklausos ir kainų pasaulinėje rinkoje 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, eksporto dalis sumažėjo 3 proc. punktais. 2009 metų I ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, pajamos iš pieno ir jo produktų eksporto sumažėjo 16 proc., II – 29 proc., III – 17 proc. Per devynis 2009 metų mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, labiausiai sumažėjo lieso pieno miltelių (72 proc. vertine išraiška) ir kazeino (50 proc.) eksportas (7 lentelė). Didžiausią dalį eksporto struktūroje užimančių sūrių ir varškės išvežta 15 proc., mažiau, o natūrine išraiška – 6 proc. daugiau. Tas pats pasakytina (kai natūrine išraiška eksportas augo, o vertine dėl sumažėjusių kainų – mažėjo) ir apie nugriebto pieno miltelius, jogurtą, išrūgų produktus bei pieno cukrų. Tiek natūrine, tiek vertine išraiška išaugo tik ledų (atitinkamai 12 ir 9 proc.) eksportas.

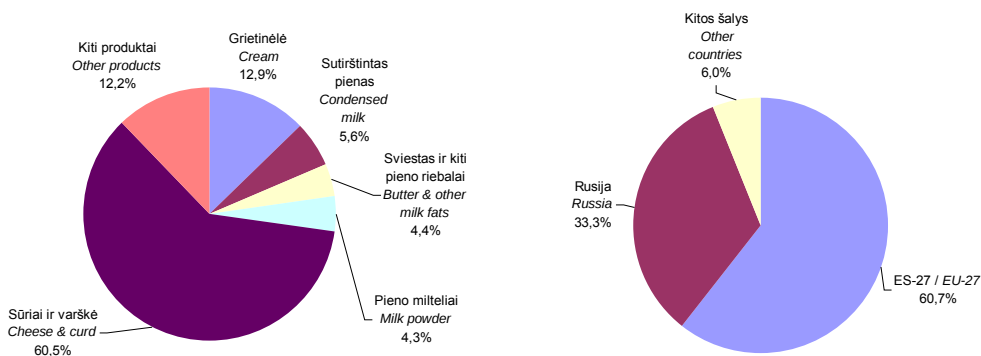
Pasaulyje didėjant pieno produktų kainoms, 2009 metų IV ketvirtį Lietuvos pieno produktų eksportas turėtų sulėtinti mažėjimo tempus, palyginti su 2008-ųjų tuo pačiu laikotarpiu. Vis dėlto eksporto kitimo tempai turėtų išlikti neigiami, nes pagrindinio Lietuvos įmonių eksportuojamo produkto – sūrio – kainos yra inertiškesnės nei sviesto ar pieno miltelių.

Pieno produktų eksportas 2008 ir 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, tūkst. Lt [14]
Exports of dairy products in January–September 2008 & 2009, in thou Litas

KN kodas CN code	Pieno produktai / Dairy products	2008	2009	Pokytis Change, %
0401	Nekonzentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	145538	110780	-24
0402	Konzentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	149796	81356	-46
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	77179	21812	-72
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	17430	13190	-24
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	20874	16688	-20
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Milk, condensed with sugar</i>	33721	29174	-13
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	11818	11707	-1
040310	Jogurtas / Yoghurt	1736	1717	-1
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	50874	39614	-22
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	43763	35657	-19
0406	Sūriai ir varškė / Cheese & curd	578067	491847	-15
2105	Valgomieji ledai / Ice cream	27631	30129	9
350110	Kazeinas / Casein	6972	3499	-50
170211- 170219	Pieno cukrus / Milk sugar	11130	7711	-31
	Iš viso / Total	1025586	812301	-21

Geografinėje pieno produktų eksporto struktūroje, kaip ir anksčiau, tebevyrauja ES šalys ir Rusija (4 pav.). Per devynis 2009 metų mėnesius į ES šalis eksportuota 60,7 proc. pieno ir jo produktų, į Rusiją – 33,3 proc. Palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, eksportas į ES šalis sumažėjo 1,3, o Rusiją padidėjo 0,7 proc. punkto. Eksporto į Rusiją ir kitas trečiąsias šalis srautai didėjo, nes pieno perdirbimo įmonėms buvo mokamos eksporto subsidijos. 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais pieno perdirbimo įmonės gavo 13,9 mln. Lt eksporto subsidijų.

Eksportuojamų pieno produktų struktūroje 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais didžiausią lyginamąjį svorį užėmė sūriai ir varškė (60,5 proc. visų eksporto pajamų) (4 pav.). Palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, šių produktų lyginamasis svoris padidėjo 4,1 proc. punkto. Pieno miltelių lyginamasis svoris sumažėjo 4,9, grietinėlės – 0,4 proc. punkto. 2009 metais perdirbimo įmonės daugiausia pieno miltelių pardavė į intervencinius sandėlius.

4 pav. Pieno produktų eksporto struktūra 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais [14]
Figure 4. Structures of dairy products exports in January–September 2009

2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, palyginti su tuo pačiu 2008-ųjų laikotarpiu, sumažėjo visų eksportuotų pieno produktų vidutinės kainos (8 lentelė), labiausiai – išrūgų ir produktų iš natūralių pieno komponentų (56 proc.), pieno cukraus (45 proc.), kazeino (40 proc.), lieso ir nenugriebto pieno miltelių (po 32 proc.). Svarbiausio eksporto produkto – riebių sūrių – kainos sumažėjo 20 proc.

2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais pieno ir jo produktų importuota už 204,3 mln. Lt, arba 36 proc. mažiau nei per tą patį 2008-ųjų laikotarpį. Kaip ir anksčiau, daugiausia įvežta žaliavinio pieno, jis sudarė 42,4 proc. viso pieno ir jo produktų importo. Be žaliavinio pieno, importuota aukštos pridėtinės vertės pieno produktų: sūrių – 18,7 proc., fermentuotų ir raugintų pieno produktų – 17,2 proc., ledų – 9,3 proc. 2009 metų sausį–rugsėį 99,7 proc. pieno ir jo produktų įvežta iš ES šalių, likusi dalis – iš Rusijos ir Ukrainos.

Vidutinės eksportuotų pieno produktų kainos 2008 ir 2009 metų sausio–rugsėjo mėnesiais, Lt/t [14]
Average prices of dairy products exported in January–September 2008 and 2009, Lt/t

KN kodas CN code	Pieno produktai / Dairy products	2008	2009	Pokytis Change, %
0401	Nekonzentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	3560	2940	-17
0402	Konzentruoti pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	6160	4850	-21
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	7740	5260	-32
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	8790	5970	-32
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	3470	3410	-2
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Milk, condensed with sugar</i>	5500	5380	-2
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	3870	3330	-14
040310	Jogurtas / Yoghurt	4190	3820	-9
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	2260	1000	-56
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	9020	7500	-17
0406	Sūriai ir varškė / Cheese & curd	11530	9260	-20
040610	Varškės sūris ir varškė / Cottage cheese & curd	10230	7930	-22
040690	Riebūs sūriai / Fat cheese	12410	10280	-17
210500	Valgomieji ledai / Ice cream	6640	6490	-2
350110	Kazeinas / Casein	24770	14840	-40
170211- 170219	Pieno cukrus / Milk sugar	1820	1000	-45

Išvados

Pasaulyje pieno produktų paklausa ir kainos nuo 2009 metų rugsėjo ėmė didėti. Taigi ir Lietuvoje padidėjo eksporto ir pieno supirkimo kainos, nors iki tol mažėjo ar kurį laiką buvo stabilios. Didmeninės kainos vis dar mažėjo, kaip ir mažmeninės, nors pastarosios lėčiau.

Lietuvoje pieno supirkimo kaina, buvusi pati mažiausia iš ES šalių, nuo 2009 metų vasaros pakilo į priešpaskutinę vietą, aplenkusi Latviją. Tuo metu didmeninės pieno produktų kainos, palygin-ti su kaimyninėmis ES šalimis, buvo vidutinės. Mažmeninės kainos buvo žemesnės nei Rygoje ar Taline, bet pastebimai didesnės nei Varšuvoje.

Dėl 2008–2009 metais sumažėjusių pieno supirkimo kainų ir gyventojų pajamų nusmuko pieno gamyba, supirkimas, importas ir eksportas, pakito pieno produktų gamybos struktūra: pastebimai išaugo intervencinių produktų gamyba, o kitų produktų gamyba sumažėjo ar liko stabili.

Iki 2009 metų pabaigos pieno bus pagaminta ir supirkta mažiau nei atitinkamu 2008-ųjų laiko-tarpiu, kadangi pieninių galvijų bandos jau sumažintos, o joms padidinti reikia laiko. Jei nebus pa-kankamai žaliavos, pieno produktų gamyba taip pat neįgaus pagreičio, keisis jos struktūra: vėl bus mažiau gaminama ir parduodama intervencinių produktų, o savo pozicijas turėtų atgauti sūris.

Literatūra

1. *Dėl 1997 11 03 įsakymo Nr. 637 papildymo ir žalio pieno kiekio perskaičiavimo pagal bazinius su-dėties rodiklius (riebumą ir baltymingumą) metodikos patvirtinimo.* – Lietuvos Respublikos Seimas [interaktyvus], Teisės aktai [žiūrėta 2009 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=49992&p_query=&p_tr2=>>.
2. *Gaminių gamyba 2009 10 01.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009. ISSN 1648-5777.
3. *Informacija apie gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčius 2008 metais.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.
4. *International Milk Price Reviews* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. lapkričio 24 d.]. Prieiga per inter-netą: <<http://www.milkprices.nl/>>.
5. *Ketvirtiniai žemės ūkio produktų supirkimo duomenys.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
6. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2009 m. rugsėjis.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009.
7. *Maisto produktų mažmeninės kainos Europos valstybių sostinėse.* Vilnius: VĮ Žemės ūkio informaci-jos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIŠ [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2009 m. gruo-džio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris?id=7030>>
8. *Milk purchase, average purchase price and purchased quality.* Latvijas statistika [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=LL0530a&ti=LL053%2E+MILK+PURCHASE%2C+AVERAGE+PURCHASE+PRICE+AND+PURCHASED+QUALITY+&path=../DATABASEEN/la-uks/Short%20term%20statistical%20data/03Livestock/&lang=1>>
9. *Pieno sektorius/Vidaus rinka.* Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIŠ [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2009 m. lapkričio 24 d.]. Prieiga per inter-netą: <<http://www.vic.lt/ris?id=79>>

10. *Pieno sektorius/Užsienio rinka*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIIS [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2009 m. lapkričio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris/?id=80>>
11. *Prices of agricultural products*. Główny Urząd Statystyczny [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. lapkričio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/45_1335_ENG_HTML.htm>.
12. *Purchase of milk (months)*. Eesti statistika [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. lapkričio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://pub.stat.ee/px-web.2001/temp/AG18201011422679.xls>>.
13. *Užsienio prekybos administravimas/Statistika*. Vilnius.: Nacionalinė mokėjimo agentūra [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nma.lt/index.php?-446010712>>.
14. *Wholesale prices of cheeses, skimmed milk powders, butter*. CLAL [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.clal.it/en/index.php?type=section§ion=confronto_formaggi&check=1>.
15. *Žemės ūkio produkcijos supirkimas 200-04-01–2008-09-01*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.
16. ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

THE MARKET OF MILK AND DAIRY PRODUCTS

Summary

The tendencies of the production of milk and dairy products, the sales on the domestic and foreign markets, and the import are analysed in the article. The changes in milk purchase price, producer, export and retail prices of dairy products as well as the price comparison to the same prices in other EU countries are presented.

Over the nine months of 2009 as compared to the corresponding period of 2008, the amounts of milk purchased as well as the production amounts of many dairy products (except interventional products) decreased. As a result, the sales on the domestic and foreign markets declined as well. The main reason of these changes was the lower purchase, producer and retail prices. Such situation was caused by the tendencies of world demand for dairy products and of the prices. However, after the world prices of dairy products started to grow in August–September 2009, the purchase price of milk and the export prices of dairy products went up in Lithuania as well. Only the retail prices of dairy products were unaffected by this tendency. In the near future the market of milk and dairy products should start to recover; following the world trends, the prices of milk and dairy products should go up as well.

Keywords: milk, dairy products, purchase, prices, export, import, domestic market.